

Yohann Duval

Traducere: Gina Belabed

NICULESCU

CUPRINS

Introducere	9
Partea I:	
Sistemele educaționale	13
Educația în Japonia	15
Cultura familială japoneză	16
La originea oricărui lucru se află mama	19
Regulile educației japoneze.....	23
Școala japoneză	24
Evoluția societății japoneze și limitele unui sistem	26
Educația în Suedia	30
Suedia iubește copiii!	32
În centrul educației se află ascultarea activă.....	35
Sistemul suedez de educație.....	37
Suedia, un model școlar atât de bun?.....	39
Totul se învârte în jurul copiilor: atenție, pericol?	40

Educația în Germania	49
Zile scurte de școală	50
O orientare precoce	51
Educația în Marea Britanie	54
O imagine stereotipă	56
Tradiție și responsabilizare	58
Partea a II-a:	
Educația văzută din perspectiva marilor puteri mondiale	63
Educația în Statele Unite ale Americii	66
Patriotism, performanță și succes	69
Boomul școlilor <i>charter</i>	72
Educația în Rusia	75
Patriotism și simț al onoarei	77
Importanța culturii și a artelor	78
Sistemul de educație	79
Educația în China	83
Excelența înainte de toate	84
Patriotism și disciplină	85

Partea a III-a:	
Modele educaționale și tradiții	89
Educația franceză din anii 1950	90
Un sistem patriarhal.....	92
Școala din anii 1950	95
Educația văzută din perspectiva religiilor monoteiste	98
Metodele educaționale evreiești văzute de Haïm Harboun	100
Educația musulmană văzută de Lyess Chacal	101
Educația creștină văzută de Papa Francisc.....	103
Practicile parentale tradiționale.....	106
Contactul fizic cu nou-născutul.....	108
Culcarea	110
Rolul tatălui și al colectivității.....	111
Partea a IV-a:	
Modelele pedagogice.....	117
Pedagogia tradițională occidentală	121
Caracteristicile modelului tradițional	122
Pedagogia tradițională în viziunea lui Jean Houssaye	124
Pedagogia Montessori: „Ajută-mă să fac singur”.....	128
Opusul pedagogiei tradiționale.....	131
În centru se află nevoile copilului	132
Rolul educatorului: un îndrumător	135

Tehnicile Freinet: pentru copil, munca este naturală	138
Egalitate și cooperare	140
La baza învățării stă încercarea experimentală	142
Cooperarea ca model de viață.....	144
Invariantele lui Freinet	145
Care sunt diferențele dintre metodele Montessori și Freinet?	149
Abordarea Reggio: o moștenitoare a metodei Montessori și a practicilor lui Freinet	153
Comunicare și creativitate	154
Metoda din Singapore și excelența matematică.....	159
Concluzii.	165

JAPONIA

De câte ori nu am auzit cât de politicoși, de cuminți, de drăguți și de respectuoși sunt copiii japonezi? I-ar face să crape de invidie pe părinții care își storc creierii încercând să-l facă pe copilul lor să înțeleagă că nu, nu este bine să taie părul câinelui, că da, trebuie să-și facă ordine în cameră pentru a mia oară și că da, trebuie să învețe să fie ascultător! Dar care este secretul japonezilor?

CULTURA FAMILIALĂ JAPONEZĂ

În modelul japonez, una dintre caracteristicile importante este simțul familiei. În Japonia, relațiile dintre generații sunt extrem de puternice, indispensabile, esențiale. Până acum, se întâmpla frecvent ca mai multe generații (copii, părinți și bunici) să trăiască sub același acoperiș, chiar dacă astăzi această situație este din ce în ce mai rară. Persoanele vârstnice reprezintă înțelepciunea; ele nu sunt un fel de judecători, ci, mai degrabă, niște îndrumători, care îi consideră pe cei tineri drept ființe care se deprind cu viața. Relația cu ei este, deci, căutată, dorită; oamenii în vîrstă sunt stâlpii societății. La modul general, bătrânii sunt respectați și venerați.

Simțul tradițiilor este important, iar copiilor li se spun multe povești care evocă rădăcinile lor. Toată comunitatea este implicată în educația copiilor, care îi percep pe adulți ca fiind cei capabili să îi protejeze, atât timp cât ei sunt cei care poartă toată răspunderea.

Valorile tradiționale fundamentale în Japonia sunt respectul, disciplina, stăpânirea de sine, solidaritatea, simțul colectivității. Prin urmare, copiii sunt educați în acest sens. Este privilegiată dobândirea unor aptitudini esențiale: empatia (faptul de a lua în considerare modul în care faptele noastre au un impact asupra celorlalți, ceea ce favorizează armonia grupului) și limitarea exprimării emoțiilor. Potrivit japonezilor, astfel copiii sunt pregătiți pentru viața reală – și, mai ales, pentru domeniul profesional în care vor activa.

Influența confucianismului

Japonia, care se scaldă în apele şintoismului și ale budismului, a fost puternic influențată de gândirea lui Confucius, iar sistemul ei social poartă această amprentă (respectul datorat bătrânilor, pietatea filială, patriarhatul...). De asemenea, în centrul gândirii nipone se află valorile de loialitate și integritate din repertoriul confucianist. Educația japonezilor s-ar sprijini, în mod difuz, pe filozofia și morala confucianismului care le-ar permite să-și trăiască viața cu bunătate și să-și găsească pacea interioară și bucuria. Îar una dintre căile de urmat ar fi studiul, care îi ajută să se perfecționeze continuu.

LA ORIGINEA ORICĂRUI LUCRU SE AFLĂ MAMA

Educația japoneză este bazată pe dependența copilului față de mama sa. Este o fuziune considerată a fi necesară, căci această legătură fundamentală transmite toate valorile pe care copilul trebuie să și le însușească, dar mai ales pe aceea a legăturii cu celălalt. Copilul învață că relațiile umane se află întotdeauna în interdependentă: cultura japoneză pune în valoare comunitatea, și nu individul. Dependența ajută la înăbușirea veleităților de individualism. Mama stabilește o legătură intimă cu bebelușul și continuă să consolideze această legătură pe toată durata copilăriei lui. Aceasta înseamnă o gestionare cu puteri nelimitate a tot ceea ce îl privește pe copil până la vîrsta adultă: educația, parcursul lui profesional, hrana (alimentația trebuie să fie perfect echilibrată!), activitățile, locurile în care merge etc. Copiii își dau silință să învețe să fie ascultători, urmând sfaturile și calea stabilită de către părinții lor.

De când sunt foarte mici, copiii îi însoțesc pe părinți peste tot și nu sunt încredințați unor terți – sau acest lucru are loc cât mai puțin posibil. Părinților japonezi nu le stă în fire să apeleze la serviciile unei bone pentru a putea merge la cinema sau a petrece un weekend în doi! Bineînțeles, în lumea de astăzi, din ce în ce mai multe mame lucrează și trebuie să-și lase copilul la creșă (concediul de maternitate este de 8 săptămâni,

iar rata copiilor este de 1,41 pentru o femeie), dar, tradițional vorbind, acest fapt nu este foarte bine văzut în societatea lor, nici măcar în acest context. Se cuvine ca o mamă să-și țină micuțul alături de ea, zi și noapte, legătura dintre ei formându-se, în principal, prin contactul fizic (chiar dacă nu este vorba despre un contact piele pe piele sau despre efuziuni de tandrețe). Adesea, copilul doarme în același pat cu părinții până la vârsta de șase ani, cu toate că – în mod curios pentru noi ceilalți, occidentali sau europeni –, de exemplu, nu le este îngăduit să-și sărute copilul după vârsta de șapte ani, mai ales în public.

În mod tradițional, părinții japonezi organizează sarcinile și responsabilitățile copiilor: să se îmbrace, să se spele, să pună și să strângă masa etc. Cei mici nu sunt încurajați să fie autonomi, nici independenți. În schimb, începând de la vârsta de șapte ani, aceștia merg singuri la școală (vedem deseori copii lăsați singuri sau aproape singuri, în metrou, iar acest lucru este considerat normal de către toată lumea) și astfel sunt stimulați să devină responsabili. La școală, copiii sunt cei care fac de obicei curățenie în clasă sau servesc masa la cantină, prin rotație. În afară de legătura de dependență față de părinți și, în special, față de mamă, o legătură care le asigură creșterea și deprinderea regulilor, micuții japonezi trebuie să lucreze pentru comunitate.

Societatea japoneză se sprijină pe încredere. În primul rând, mama este cea care acordă această încredere copilului ei, sau mai degrabă legăturii care o unește cu

copilul ei, această legătură de apropiere care este vectorul valorilor fundamentale. Astfel, nu există pedeapsă, disciplinare sau negociere care să-l facă pe copil să se comporte în mod adecvat, fiindcă totul se întâmplă în această legătură strânsă ce unește mama și copilul. Amândoi se cunosc suficient de bine ca să știe dacă momentul este potrivit sau nu, dacă celălalt este într-o dispoziție bună sau nu etc. Mama nu își pedepsește copilul, nu îl ceartă; totul se petrece la nivelul atitudinii, iar copilul recunoaște diferențele emoției ale mamei analizându-i gesturile. La fel se întâmplă și cu mama, față de copilul ei. Răbdarea, bunătatea, compasiunea sunt valori fundamentale. De altfel, dacă părinții sunt nevoiți să sanctioneze comportamentul copilului lor (fiindcă nimic nu este roz nicăieri!), ei nu îl dojenesc decât într-un cadru privat. Japonezii detestă scenele și orice formă de demonstrație publică (de orice tip ar fi ea: afectivă, negativă sau pozitivă). Părinții trebuie să fie niște modele ireproșabile. Așadar, aceștia nu tipă și nu-și smulg părul din cap! Prin urmare, copilul nu va fi mustrat pentru neîndeplinirea unei cerințe sau a unei sarcini, ci pentru că purtarea lui a fost nepotrivită în raport cu cerințele comunității: se va accentua astfel răsinea atitudinii sale.

Mamele japoneze îi învață pe copii că faptele lor afectează sentimentele celorlalți, dar și animalele, obiectele din jur. În Occident, și în Franța în mod special, apelăm mai curând la o metodă coercitivă pentru ca ei să se conformeze așteptărilor noastre: le dăm ordine copiilor și îi pedepsim dacă ele nu sunt respectate.

În Japonia, copiii sunt încurajați să înțeleagă cât de important este să se gândească la ceilalți înainte de a acționa – acesta este sensul învățăturii însușite din legătura cu mama lor. Mama japoneză se folosește cu abilitate de persuasiune, de sugestie, de rușine; ea va spune: „Ce trebuie să faci cu jucăriile tale?” în loc de „Pune-ți jucăriile la loc!”

REGULILE EDUCAȚIEI JAPONEZE

În Japonia există numeroase reguli. Astfel, copiii știu în totdeauna ceea ce se așteaptă de la ei și răspund unui model societal precis. Cu atât mai mult cu cât aceste reguli sunt comune, acceptate de toți. În Franța, de pildă, o anumită familie le impune copiilor să spună bună ziua și să dea un pupic fiecărei persoane care le intră în casă, pe când o alta va accepta foarte bine că aceștia nu trebuie obligați să salute și că regula de a săruta o persoană necunoscută este o formă de violență exercitată la adresa celor mici. În Japonia, nici vorbă de aşa ceva: la modul general, toată lumea se pune de acord cu ceea ce se cuvine a fi făcut în societate. Educația japoneză este foarte strictă, iar supravegherea, omniprezentă (este exercitată de toți, într-o comunitate bazată pe reguli). Acest fapt implică o puternică rutină și generează modele de comportament. Respectarea mai multor reguli are drept consecință o nevoie mai mică de a pedepsi. La polul opus, observăm că în Occident există mai puține reguli, iar nerrespectarea lor duce la mai multe ocazii de a pedepsi.

Dacă în Occident în general nu acceptăm ca un străin să ne admonesteze copilul (în niciun caz!), în Japonia acest lucru nu este valabil. Presiunea socială este cea care de obicei creează norma, care, la rândul ei, duce la însușirea comportamentului și a ascultării.

Totul se sprijină, deci, pe cooperare. Copiii sunt obișnuiați să fie în grup: familie, sport, cultură, cluburi școlare sau extrașcolare, dat fiind că dezvoltarea aptitudinii lor de cooperare este esențială, aceasta fiind o condiție a armoniei. Și totuși, lucru curios și paradoxal pentru europeni, pe tot parcursul școlarității lor, copiii japonezi sunt supuși dictatului competiției acerbe: excelență, elitism, activități extrașcolare aproape obligatorii – acestea sunt cuvintele-cheie ale educației japoneze. Căci societatea niponă se bazează pe ierarhie. Și este de dorit să ajungi în vârf...

ȘCOALA JAPONEZĂ

Aproape toți copiii japonezi merg la școală (anul școlar începe în luna aprilie). În primii ani, elevii învață regulile de bună purtare, înainte de a aborda conținuturile științifice. Rata de absenteism sau de întârziere la cursuri este aproape de zero. Elevii japonezi sunt studioși, ascultă cu atenție indicațiile profesorilor, după moda tradițională a prelegerilor magistrale. De altfel, profesorii sunt foarte respectați de către elevi și de toată societatea în ansamblu. Multe școli impun un concurs de admitere, cu atât mai mult pentru accesul la studiile superioare, unde reușita la examene este obligatorie. Familiile caută tot timpul pentru copilul lor cea mai bună școală, iar ritmul de lucru al elevilor este extrem de susținut, cu activități extrașcolare seara, după ore. Elevii din

ciclul primar sunt apreciați după dorința lor de a lucra cât mai bine, iar apoi sunt evaluați după gradul lor de reușită la chestionare cu alegere multiplă (în procentaj de răspunsuri corecte). În concluzie, esențialul se bazează pe memorare. În plus, copiii trebuie să se inițieze în caligrafia tradițională și în limba japoneză (și în engleză). Ei studiază totodată arta haikuului, o poezie japoneză care exprimă într-o formă scurtă, dar într-un mod foarte intens, o emoție, un sentiment, o clipă de viață, o lecție morală.

În marea lor majoritate, copiii sunt obligați să poarte uniformă; astfel li se întărește sentimentul de apartenență la comunitate (și respectă regulile de igienă, mai ales vestimentară, foarte importante în Japonia). Așa cum am menționat, copiii se ocupă de curățenia școlii (în săli de clasă, pe holuri, în toalete etc.) și a parcurilor din jurul acesteia, în incinta instituției școlare; nu există personal angajat pentru aceasta. Astfel, ei își pot manifesta recunoștința față de sistemul care are grijă de ei și față de colectivitate. Iau masa împreună în clasă, alături de profesorii lor, pentru a consolida coeziunea grupului. De asemenea, participă împreună la nenumărate cluburi, activități și excursii pedagogice de tot felul (sportul și artele sunt, de altfel, foarte apreciate); invită în școală lor persoane în vîrstă și oameni din diverse domenii profesionale, pentru a putea interacționa cu ei și a crea, în cadrul școlar, o legătură între generații. Elevii se familiarizează cu ierarhia chiar în sănul grupurilor lor: există o distincție netă între cei mari și cei mici, respectul fiind datorat celor dintâi. Acest fapt poate, de

altfel, să dea naștere unor forme de hărțuire și unor situații foarte umilitoare. Numărul de sinucideri la tinerii de vîrstă școlară nu este deloc de neglijat, dimpotrivă chiar, este unul extrem de îngrijorător – iar cultura ne-exprimării emoțiilor are și ea parte sa de vină. Poate că nu fără motiv tinerii japonezi se ascund în spatele rolurilor care li se atribuie, interpretând personaje care îi îndepărtează de personalitatea lor și le îngăduie mai multă expresivitate – de exemplu, petrecerile costumate și moda vestimentară care amintesc de universul manga și de cel al desenelor animate.

EVOLUȚIA SOCIETĂȚII JAPONEZE ȘI LIMITELE UNUI SISTEM

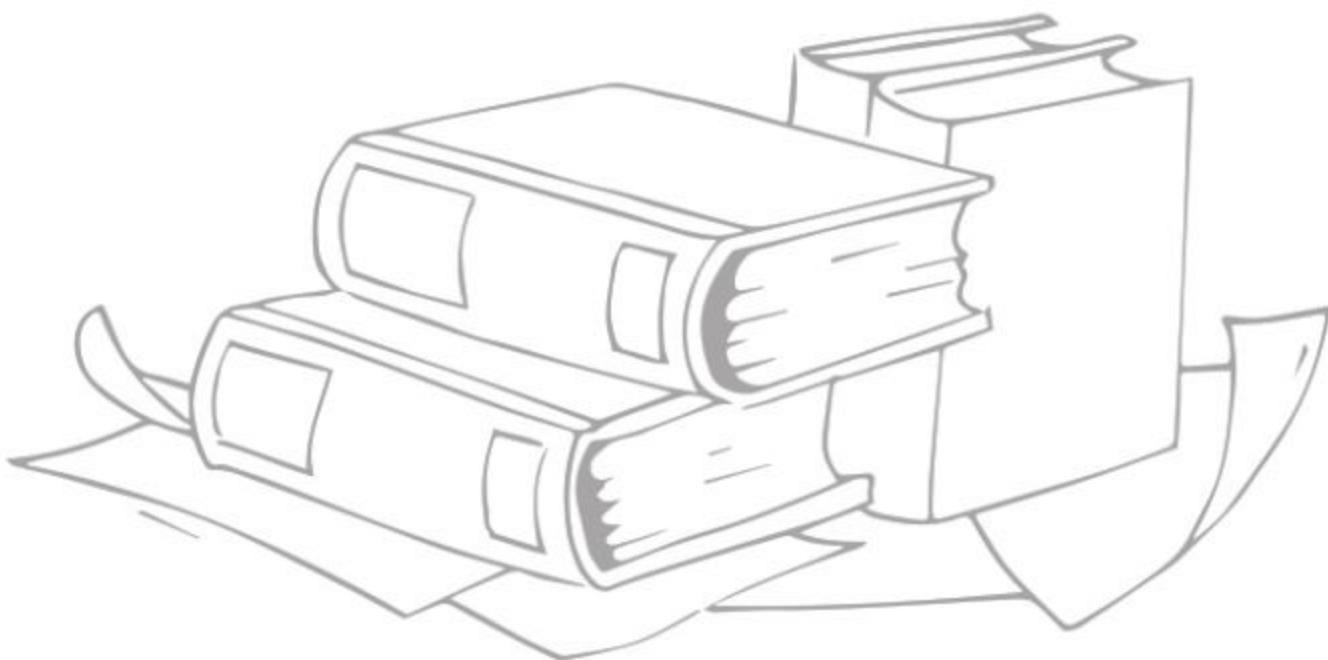
Totul evoluează în lume, iar Japonia nu face excepție de la această regulă. Structurile ei tradiționale încep să se destrame. De pildă, familia tinde să dispară. Un nou fenomen și-a făcut apariția: *sotsukon*. *Sotsukon* este practica prin care soții rămân împreună, dar trăiesc separat. Cuplul devine conștient de cele două individualități care îl formează și care vor să se afirme fiecare prin ceea ce este ea, cu propriile dorințe (nu este de mirare că acest concept atrage mai ales femeile, fiindcă le permite să se emancipeze din celulele familiale pentru care li se cere să se sacrifice).

Japonezii aspiră din ce în ce mai mult să trăiască în calitate de indivizi și poate că le este greu să se regăsească în societatea niponă. Există, de exemplu, o creștere a cazurilor de *hikikomori* – de refugiere în trăirile interioare: adolescentii și adulții tineri, cei mai vizați, pot astfel să se retragă din viața socială și să trăiască închiși în camera sau în apartamentul lor. Fenomenul de *hikikomori* îngrijorează în mare măsură autoritățile medcale, și pe bună dreptate. Cei mai mulți dintre tinerii (în majoritate de sex masculin) care suferă de această tulburare mărturisesc că nu mai pot suporta umilințele, hărțuielile sau presiunea socială, familială și/sau școlară. Atunci, ei se închid și trăiesc în lumea jocurilor video, a navigării pe internet sau în universul manga, în timp ce părinții le lasă cu febrilitate în fața ușii camerei tava cu mâncare care să asigure astfel supraviețuirea progenitului lor.

Tinerii din Japonia se află, într-adevăr, în plină confuzie identitară. Din cauza crizei economice, a șomajului, a natalității scăzute, mulți dintre ei își pierd încrederea în viitor. Fetele sunt mai sigure pe ele, însă nu se văd în rolul de soții și de casnice; băieții aspiră la un alt model și mulți sunt „erbivori”², expresie folosită de jurnalistă Maki Fukasawa (preluată de cotidianul *Le Figaro* din 17/09/2009) pentru a desemna acei tineri androgini care nu manifestă atracție față de genul feminin, fără însă a fi homosexuali, care nu vor să semene cu tatăl lor, nici să se spetească muncind ori să profite de

² „Herbivores”, în franceză, în original. (n. red.)

societatea de consum. Ei vor să-și trăiască viața, pun sub semnul întrebării imaginea cuplului din societatea japoneză (în Japonia nu există aproape deloc copii născuți în afara căsătoriei), nu sunt interesați de actul sexual (conceput ca un act „carnivor”³, de devorare a corpului celuilalt – de aici și termenul de „erbivor”). Chiar dacă situația demografică impune creșterea numărului de nașteri, politica natalității nu ține pasul cu această cerință, iar respectarea a două condiții contradictorii pare de neconceput: creșterea copiilor și succesorul profesional, mai ales într-un context în care locurile de muncă lipsesc cu desăvârșire. Așadar, în Țara Soarelui-Răsare nu totul este roz, iar modelul educațional de altădată prezintă unele neajunsuri ce ridică diverse probleme.

³ „Carnivore”, în franceză, în original. (n. red.)

PE SCURT

Sistemul japonez de învățământ îi permite copilului să simtă că face parte dintr-un întreg și că se integrează în mod natural și de timpuriu în societate. Acest aspect încurajează disciplina, politețea și spiritul civic, dar se realizează în detrimentul aspirațiilor către hedonism și dezvoltare personală care, pe măsură ce anii trec, îi marchează din ce în ce mai mult pe japonezi, în ansamblu, și nu doar generațiile tinere.

